

**ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ:
ІСТОРІЯ ПИТАННЯ**

У статті розглянуто динаміку становлення та розвитку організації художньої самодіяльності студентів (друга половина XIX – XX ст.); проаналізовано державні документи та методичну літературу з питань організації дозвілля студентської молоді; виділено найпоширеніші напрями культурно-дозвілєвої діяльності молоді в означений історичний період.

Ключові слова: *художня самодіяльність, самодіяльні колективи, творчість, дозвілля.*

В статье рассмотрена динамика становления и развития организации художественного творчества студентов (вторая половина XIX – XX ст.); проанализированы государственные документы и методическая литература по вопросам организации досуга студенческой молодежи; выделены наиболее распространенные направления культурно-досуговой деятельности молодежи в отмеченный исторический период.

Ключевые слова: *художественная самодеятельность, самодеятельные коллективы, творчество, досуг.*

The of dynamics of becoming and development of organization of artistic creation of students (the second part of 19th – 20th cent.) is considered in the article; the analysis of state documents and methodical literature is conducted on questions of organization of leisure of student young people; the most widespread directions of permissive activity of young people are distinguished in a certain historical period.

Key words: *artistic independent action, creative collectives, creation, leisure.*

Постановка проблеми. Необхідність розвитку художньої творчості студентів зумовлюється стратегічними завданнями, поставленими сьогодні перед вищою педагогічною освітою України: розвиток духовності, моралі, національно-патріотичне виховання молоді; сприяння організації змістовного дозвілля, підтримка творчої та обдарованої молоді; сприяння соціальному захисту молоді; підвищення активності молоді, спрямованої на участь у соціально-економічному, політичному та культурному житті суспільства; створення сприятливих умов для соціального становлення та розвитку молоді тощо.

Як свідчить аналіз державних документів про освіту («Національна доктрина розвитку освіти України XXI ст.», Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту»), пріоритетними напрямами є розвиток творчих, креативних, духовних, індивідуальних, комунікатив-

них здібностей кожної особистості, здатної не лише знатися на виворах мистецтва, але й бути членами у всіх можливих колективах мистецького спрямування. Актуальність означеного питання спонукає до вивчення педагогічної спадщини минулого у напрямі організації художньої самодіяльності студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему організації художньої творчості студентів вивчали педагоги і психологи, які досліджували сутність та особливості організації навчально-виховного процесу студентської молоді: І. Бех, Г. Загадарчук, І. Зязюн, О. Киричук, Б. Кобзар, Є. Поміткін, О. Сухомлинська та ін.

Певну теоретичну основу для дослідження розвитку клубного руху в Україні становлять праці провідних українських учених, які досліджували розвиток педагогічної думки в країні (А. Бондар, М. Гриценко, М. Грищенко, О. Дзевєрін, І. Зайченко, М. Євтух, Є. Коваленко, Ф. Корольов, М. Левківський, Є. Мединський, Н. Побірченко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, М. Ярмаченко, Г. Ясницький та ін.).

Серед дисертаційних досліджень кінця ХХ ст. слід наголосити на наукових роботах Т. Сущенко, М. Баяновської, Л. Березівської, де висвітлюються різноманітні аспекти діяльності позашкільних закладів, самодіяльних дитячих і молодіжних об'єднань тощо. Аналіз праць свідчить про те, що дослідниками лише поверхово розглядалися питання організації художньої самодіяльності студентської молоді щодо історичного аспекту. Поза увагою науковців залишилися організація молодіжних центрів, значимість створення клубних об'єднань, мистецьких студій, джерела ідеї їх заснування тощо.

Питанням розвитку художньої самодіяльності приділяли значну увагу теоретики та практики педагогіки минулого, тому цікавим є звернення до набутків наших попередників з метою переосмислення їх досвіду за сучасних умов.

Мета статті – розглянути особливості розвитку художньої самодіяльності студентів протягом ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Вивчення організації художньої творчості студентів потребує розгляду періодизації вітчизняної історії художньої самодіяльності. Протягом багатьох десятиліть створювалися існуючі сьогодні форми та методи організації самодіяльної художньої творчості. Її становлення визначалося соціально-економічними факторами, політичним устроєм і було пов'язане з певними етапами розвитку суспільства.

У психолого-педагогічній літературі виділяються певні періоди розвитку художньої творчості студентської молоді. Перший період

(друга половина XIX – початок XX ст.) характеризувався протиріччям між прагненням молоді до культури та мистецтва, розвитку особистості й обмеженими можливостями здійснення цих цілей в умовах царизму. Але знищити зацікавленість молоді культурним розвитком цей устрій був не в змозі.

У 60-ті р. XIX ст. після скасування кріпосного права склалися сприятливіші умови для вияву культурної ініціативи студентської молоді, розгорнулася просвітницька діяльність інтелігенції, почали виникати аматорські художні об'єднання нового типу: театри, хорові гуртки, студії живопису та ліплення тощо, які мали на меті залучити молодь до оволодіння різними видами мистецтва. В означений період створюються народні будинки, де працювали самодіяльні гуртки, проводилися концерти, читалися лекції. Більшість народних будинків мали у своєму розпорядженні концертний зал, набір народних інструментів, бібліотеку-читальню, чайну тощо.

Сучасні дослідники проблем організації дозвілля В.Й. Бочелюк та В.В. Бочелюк [1] зазначають, що наприкінці XIX – початку XX ст. активно розвивалася діяльність клубних об'єднань. Робітники об'єднувалися в клуби, створювалися курси, школи, гуртки, лекторії й багато інших культурно-просвітніх формувань. Значна увага приділялася розвитку художньої самодіяльності. Створювалися музичні, літературні, художньо-технічні гуртки.

В умовах царського режиму, щоб створити колектив, провести спектакль або концерт, треба було отримати дозвіл у керівників, інспекторів різного рангу. Все це, на нашу думку, гальмувало повноцінний розвиток художньої студентської самодіяльності, не дозволяло повною мірою реалізувати виховні можливості таких заходів для молоді. Також вважаємо корисним висвітлення на сторінках газет і журналів означеного періоду матеріалів урядових директивних документів, де вирішувалися питання методичної озброєності установ культури, давалися поради, рекомендації щодо підбору необхідної довідкової і репертуарної літератури тощо.

Отже, основним здобутком першого етапу стала організація культурно-просвітницьких установ як центрів суспільного і духовного життя студентської молоді.

Другий період (20 – 30-ті рр. XX ст.) ознаменувався активним розвитком організації клубних художніх об'єднань. Залучення молоді до мистецтва та художньої творчості здійснювалося у взаємозв'язку з культурною революцією, що відбувалася в країні. Керівництво художньою творчістю на початку 20-х р. XX ст. перейшло «до рук»

держави: в цей період його здійснювали органи освіти. Зросла кількість студентів, які брали участь у самодіяльній художній творчості. До керівництва різних мистецьких студій залучали професійних діячів мистецтва. Формувалася система державного керівництва позанавчальною роботою, розроблялися теоретичні основи художньої творчості молоді.

Слід зазначити, що у 20 – 30-х рр. ХХ ст. розвиток самодіяльної художньої творчості був пов'язаний з політичними завданнями означеного періоду, участю в політично-масовій роботі партії, комсомолу, профспілок. На цьому наголошувалося й у нормативних документах. Так, у постанові ЦК ВКП(б) «Про культурно-просвітницьку роботу профспілок», прийнятій у квітні 1929 р., особлива увага приділялася діяльності культурно-просвітницьких організацій, підвищенню ідейної значимості репертуару, активнішому залученню студентів до суспільної, політично-значимої роботи тощо. Така заполітизованість діяльності також не забезпечувала повноцінний вільний розвиток особистості, оскільки перше місце в організації художньої самодіяльності посідали ідеологічні ідеї.

В означений період істотних змін зазнав розвиток хорової, музичної, театральної та образотворчої самодіяльності. Цьому сприяли конкурси, фестивалі, музичні олімпіади, організація різних заходів самодіяльного мистецтва, створення агітбригад; система організаційно-методичного керівництва, постачання художньої самодіяльності репертуарними матеріалами та навчальними посібниками тощо.

У третій період (40 – 50-ті рр. ХХ ст.) розвиток художньої самодіяльності студентської молоді продовжувався, хоча в сучасній літературі висвітлюється думка, що в 40-х рр. ХХ ст. під час Великої Вітчизняної війни творче життя колективів художньої самодіяльності було призупинено. Але самодіяльна художня творчість прийняла лише інші організаційні форми, які більше відповідали тогочасним умовам і завданням. Було вжито заходів щодо відновлення матеріально-технічної бази культурно-просвітницьких закладів та з організації нових колективів художньої самодіяльності, активізувалася шефська робота майстрів професійного мистецтва.

Особливу увагу на початку 50-х рр. ХХ ст. привернули нові форми пропаганди самодіяльного мистецтва. Міжнародний резонанс отримали виступи самодіяльних колективів на VI Всесвітньому фестивалі молоді та студентів у Москві (1957 р.). Проводилася робота щодо розвитку масової художньої самодіяльності молоді.

Четвертий період (60 – 80-ті рр. ХХ ст.). На початку 60-х рр. з'явилася нова форма організації самодіяльної творчості – народний самодіяльний колектив, який очолював спеціально підготовлений фахівець, що обіймав посаду керівника самодіяльного колективу. Колективам, які досягали високого рівня майстерності та організаційно-виховної роботи, присвоювалося звання народних. Саме тоді створювалися навчальні заклади високої та середньої ланки, що готували культробітників і одночасно фахівців-педагогів з певних галузей мистецтва.

Самодіяльна художня творчість стала невід'ємною частиною життя суспільства. Про це свідчить аналіз тогочасного видання про «Клубні установи та парки культури і відпочинку». Так, у клубних установах системи Міністерства культури СРСР і профспілок у 1975 р. налічувалося 585 тис. колективів художньої самодіяльності (8,9 млн. учасників), зокрема 88 тис. хорових (2,5 млн. учасників), 74 тис. музичних (0,9 млн. учасників), 88 тис. драматичних (1,1 млн. учасників), 71 тис. танцювальних (1 млн. учасників), 7,9 тис. образотворчого і прикладного мистецтва (110 тис. учасників). Колективами художньої самодіяльності Міністерства культури СРСР і ВЦСПС було проведено 3 млн. спектаклів і концертів, які відвідало 515 млн. людей.

За десятиріччя з 1965 по 1975 рр. кількість клубних установ значно збільшилася (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Число клубних установ за відомчою приналежністю

Всього	1965	1970	1975
	126994	133974	135130
Зокрема:			
Міністерства культури СРСР	77793	90161	99226
Профспілок	20909	21679	21107
Колгоспів	22377	16550	10515
Інших відомств	3193	3366	266

Необхідно зазначити, що в середині 70-х рр. ХХ ст. при 500 вищих навчальних закладах СРСР (університетах, політехнічних, педагогічних, медичних, сільськогосподарських та інших інститутах) було створено факультети суспільних професій, на яких майбутні інженери, лікарі, вчителі, фахівці сільського господарства одночас-

но з основною професією отримували другу професію – керівника хору, драматичного колективу, танцювального або музичного гуртка тощо.

Результати роботи клубних установ систематично висвітлювали журнали «Клуб і художня самодіяльність», «Культосвітня робота»; видавництво «Радянська Росія» випустило серії видань «В допомогу сільському клубному працівникові», «Репертуар художньої самодіяльності» тощо.

Зазначимо, що і сьогодні особливого значення набувають такі форми організації самодіяльної творчості, як хорові та хореографічні студії, театри-клуби, фольклорні колективи, ансамблі та ін. Формуються нові можливості росту й розвитку самодіяльної творчості студентів, створюються умови для найбільш повного вияву особистих здібностей кожного студента, для формування високих художніх смаків і культурних навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення історико-педагогічних джерел довело, що питання організації художньої самодіяльності студентів завжди було в центрі уваги державних та громадських організацій. Форми, в яких художня самодіяльність організовувалася, відповідали конкретним соціально-політичним умовам життя суспільства, але серед них є такі, які під час творчої обробки можна використовувати і сьогодні, а саме: самодіяльні колективи, гуртки за інтересами, театри, студії та ін. Перспективи подальших досліджень убачаємо в поглибленому аналізі діяльності гуртків за інтересами в кінці ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В.Й. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник. / Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
2. Концепція національного виховання студентської молоді. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://lp.edu.ua/index.php?id=3553>
3. СРСР. Установи культури [Електронний ресурс] Режим доступу: http://vseslova.com.ua/word/СРСР._Установи_культури-101315u